

Zajímavý nález užovky stromové *Zamenis longissimus* (Laurenti, 1768) na Vysočině u rybníka Velké Dářko

An interesting find of the Aesculapian snake (*Zamenis longissimus* (Laurenti, 1768))
near Velké Dářko lake, Vysočina Region

TOMÁŠ DITRICH¹, TOMÁŠ BROUM²

¹ katedra biologie, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice, email: ditom@pf.jcu.cz;

² Škrdlovice - obec Škrdlovice 48, okres Žďár nad Sázavou, email: broumbroum@centrum.cz

Publikováno on-line 15. 11. 2024

Abstract: In the Czech Republic, Aesculapian snake (*Zamenis longissimus*) occurs in four small separate regions: along the Dyje river, in the Bílé Karpaty Mountains, near the Ohře river and near the village of Štěchovice (central Bohemia). Our study presents a solitary observation of a young adult Aesculapian snake discovered in the Vysočina Region, specifically near Velké Dářko lake. This location stands apart from the established localities by its notably lower temperatures. Although the origin of this specimen remains uncertain, it appears plausible that its survival in this colder region could be attributed to climate warming. Presently, the mean annual temperatures at this newfound location are similar to the temperatures observed at the snake's traditional habitats back in 1990.

Keywords: Reptilia, Colubridae, Distribution, Karlov, Škrdlovice

Užovka stromová (*Zamenis longissimus*) se v České republice trvale vyskytuje a rozmnožuje ve čtyřech vzájemně oddělených oblastech – Poohří, Povltaví, Podýjí a Bílé Karpaty, přičemž populace v Povltaví je vysazená v 80. letech 20. stol. a ostatní populace jsou v ČR původní (Krása 2018, Mikátová et Jeřábková 2023, Moravec 2019, Větrovcová et al. 2010, Zavádil et Musilová 2015). Mezi potvrzené, ale ojedinelé nálezy patří např. pozorování v jihočeských Volarech (Jablonski et al. 2011), nález v Přerově (Mrlík et Vlašín 2014) a v Náměšti nad Oslavou (Mrlík 2013) (úplný přehled k r. 2023 viz Mikátová et Jeřábková 2023). Přítomnost užovky stromové v Náměšti nad Oslavou (390 m n. m.) byla dosud hodnocena jako jediný její výskyt v oblasti Českomoravské vrchoviny. Z tohoto regionu nebyla zaznamenána ani při průzkumech zaměřených na plazy (Moravec 2007, Mrlík 2014).

Dne 29. 10. 2023 v 13 hod. byl mladý dospělý jedinec (délka cca 90 cm) užovky stromové (obr. 1) zaznamenán T. Broumem na vlhké louce u rybníka Velké Dářko (GPS 49°38'16.356"N, 15°54'45.597"E, nadm. výška 616 m n. m., kvadrát 6361c, k. ú. Karlov). Toho dne bylo polojasno, teplota vzduchu cca 12 °C, na přímém slunci kolem 15 °C. Užovka byla aktivní, po objevení psem hrozila, následně pak zmizela v podrostu. Místní obyvatelé, dotazovaní T. Broumem, si v nikdy minulosti podobného hada nevšimli.

Místo nálezu a jeho okolí má charakter vlhkých až podmáčených travních porostů lemovaných řídkými dřevinami (zejména vrba jíva (*Salix caprea*), bříza bělokorá (*Betula pendula*), olše lepkavá (*Alnus glutinosa*) a smrk ztepilý (*Picea abies*). Louka, kde byl tento jedinec pozorován, je na severu ohraničena zpevněnou cestou, východní okraj je tvořen zregulovaným přítokem rybníka Velké Dářko (Karlovský potok), jižní okraj je tvořen břehem Velkého Dářka a západní

okraj lesním porostem (obr. 2). Samotné místo pozorování bylo cca 30 m od Karlovského potoka a cca 2 m od zpevněné cesty. Přibližně 30 m od místa pozorování je kamenný můstek přes Karlovský potok (obr. 2c) a cca 40 m odtud se nachází hrubá nedokončená vodohospodářská stavba s drobnou skládkou stavebního materiálu (obr. 2d). Tato stavba se zde nachází přibližně od r. 2003. V širším okolí (300 m) se nachází chatová osada, trvalé lidské osídlení je nejbližší v obcích Karlov (cca 400 m) a Škrdlovice (cca 600 m).

Tento nález je tedy druhým pozorováním na Českomoravské vrchovině, ale z mnohem vyšší a chladnější lokality než pozorování Mrlíka (Mrlík 2013). Zároveň jde o jeden z nejizolovanějších ze samostatných nálezů v ČR (obr. 3). Hodnocení, jestli jde o jedince uniklého či vypuštěného z chovu, anebo přirozený výskyt, je zatím předčasné. Blízké ani širší okolí nálezu na první pohled neodpovídá klasickým biotopovým nárokům užovky stromové v ČR (v okolí chybí prosluněné sušší biotopy a výhřevné jižní stráně, což jako typický biotop uvádí např. Mikátová et Jeřábková 2023, Moravec 2019). Na druhou stranu je užovka stromová vázána na vlhká místa a často přítomnost antropogenních stanovišť, jako jsou staré stavby, rumiště zidky apod. (Mikátová et Jeřábková 2023, Moravec 2019). Tato stanoviště, pravděpodobně nahrazující přirozené kamenité stráně, se v bezprostředním místě nálezu vyskytují (obr. 2). Nelze proto vyloučit, daná lokalita může užovce stromové z hlediska biotopových preferencí vyhovovat.

Z hlediska klimatologického je popisovaná lokalita dle Quittovy (Quitt 1971) klasifikace v klimatologické oblasti CH7. I z těchto, relativně chladných oblastí, jsou nálezy užovky stromové v ČR známy, přestože těžiště jejího výskytu je MT5 a MT7 (Mikátová et Jeřábková 2023). Vzhledem k současným klimatickým změnám by však popisovaná lo-

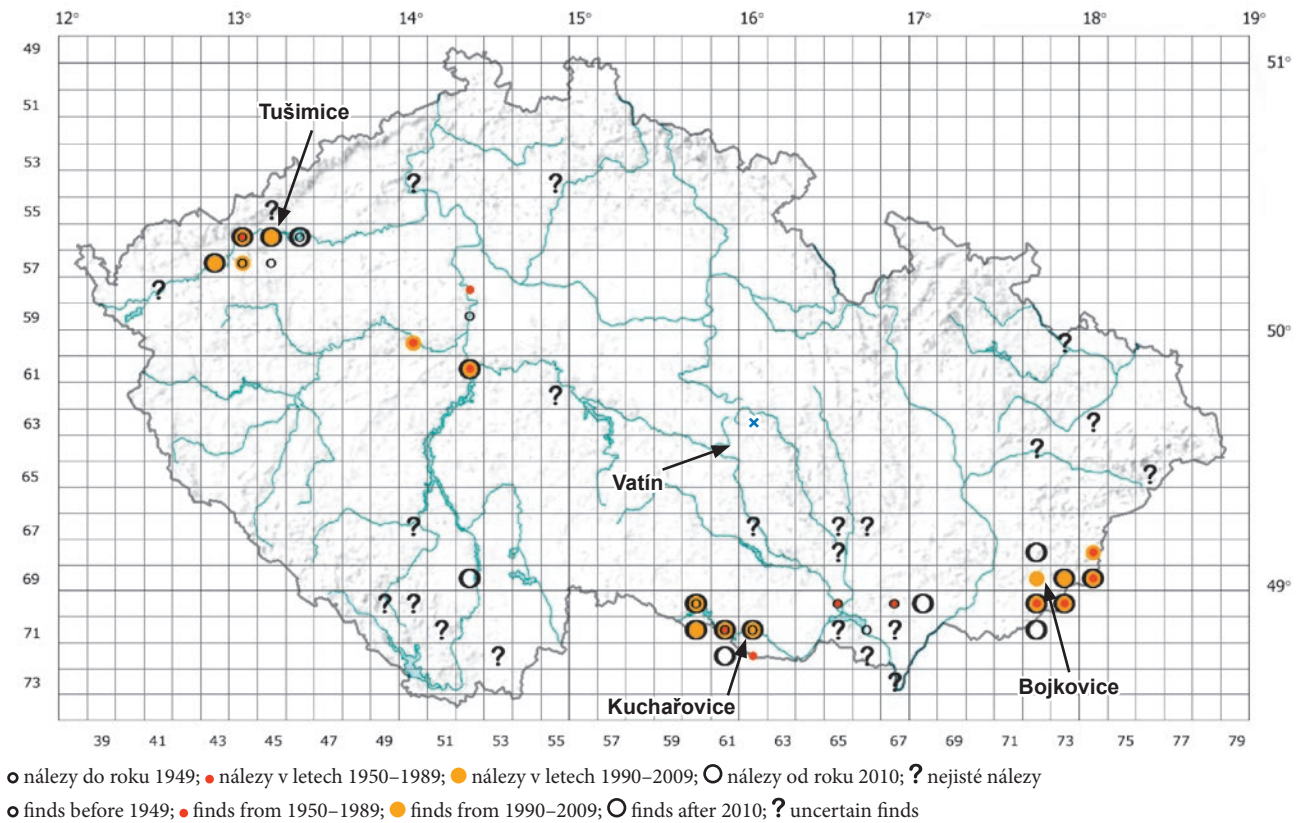
Obr. 1. Jedinec užovky stromové (*Zamenis longissimus*) vyfotografovaný 29. 10. 2023 u Velkého Dářka. Foto T. Broum.

Fig. 1. Individual of Aesculapian snake (*Zamenis longissimus*) near Velké Dářko, photographed on 29 October 2023. Photo T. Broum.

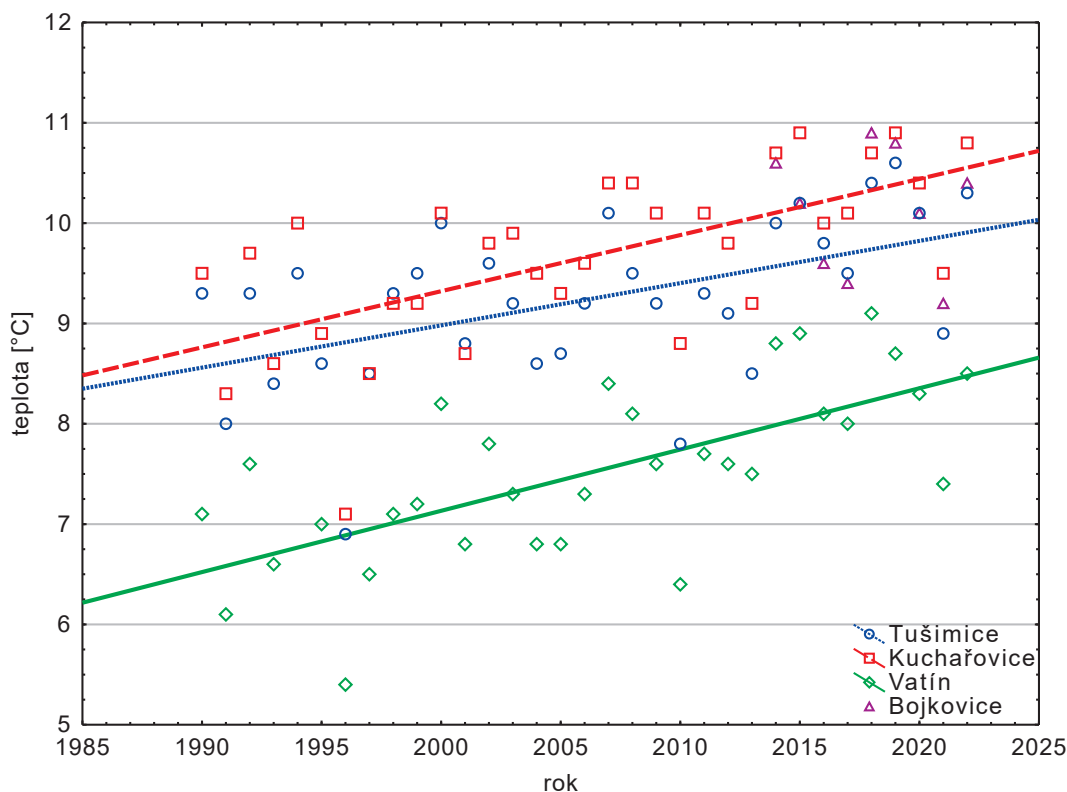
Obr. 2. Lokalita nálezu užovky stromové u Velkého Dářka. A - místo nálezu, fotografováno ze zpevněné cesty na severu podmáčené louky, v pozadí Velké Dářko; B - pohled z místa nálezu směrem ke Karlovskému potoku; C - detail můstku přes Karlovský potok, cca 30 m od místa nálezu; D - nedokončená stavba vodohospodářské budovy, cca 40 m od místa nálezu. Foto T. Ditrich.

Fig. 2. Location of the find of Aesculapian snake near Velké Dářko. A - location, photographed from paved path north of wet meadow, with Velké Dářko in the background; B - view from the location towards Karlovský stream; C - detail of bridge over Karlovský stream, approximately 30 m from the location; D - unfinished water management building, approximately 40 m from the location. Photo T. Ditrich.

Obr. 3. Výskyt užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v České republice podle záznamů v ND OP, modrý křížek označuje popisovaný nález. Šipkou a nápisem je znázorněna pozice meteorologických stanic, z kterých byly získány průměrné roční teploty vzduchu (viz obr. 4). Dostupné z portal.nature.cz/w/druh-67148 (AOPK ČR 2024), upraveno.

Fig. 3. Occurrence of *Zamenis longissimus* according to records in Species Occurrence Database (ND OP), with blue cross indicating the described find. The arrow and label show the positions of meteorological stations in Fig. 4. Available at portal.nature.cz/w/druh-67148 (AOPK ČR 2024), adapted.

Obr. 4. Vývoj roční průměrné teploty vzduchu v letech 1990–2022 měřené v meteorologických stanicích poblíž trvalých míst výskytu užovky stromové (viz obr. 3) a poblíž nově zjištěného nálezu. Data ze stanice Bojkovice jsou dostupná jen od r. 2014, trend teplot proto nebyl přidán. Zdroj dat ČHMÚ.

Fig. 4. Development of mean annual temperatures from 1990 to 2022 at meteorological stations near the traditional sites of Aesculapian snake (see Fig. 3) and near the present find. Data from the station of Bojkovice are available from 2014 only; hence, a temperature trend has not been added. Data source: Czech Hydro-meteorological Institute (CHMI).

kalita svými parametry pravděpodobně již spadala do nějaké teplejší klimatologické oblasti. Při srovnání průměrné roční teploty vzduchu v meteorologických stanicích poblíž lokalit s trvalým výskytem užovky stromové (Kuchařovice (Podyjí), Bojkovice (Bílé Karpaty) a Tušimice (Poohří) a popisovaného nálezu (Vatín) během posledních 30 let je vidět, že teploty v současnosti v oblasti poblíž Velkého Dářka jsou srovnatelné s teplotami v lokalitách s trvalým výskytem užovky stromové kolem r. 1990 (obr. 4). Ačkoli to nic nevyovídá o tom, jak se pozorovaná užovka stromová na danou lokalitu dostala, i tato klimatologická data naznačují, že by se zde mohla udržet. Každopádně vzhledem k poměrně omezeným disperzním schopnostem tohoto druhu s nejděšími přesuny kolem 4 km a stanovištní fidelitě tohoto druhu (Větrovcová et al. 2010, Papežík et al. 2016) a chybějícím nálezům poblíž současného pozorování je její přirozené rozšíření až k Velkému Dářku poměrně málo pravděpodobné. Určitě však bude zajímavé lokalitu i nadále sledovat.

LITERATURA

- AOPK ČR (2024). Nálezová databáze ochrany přírody. [on-line elektronická georeferencovaná databáze; portal.nature.cz]. Verze 2024. Praha. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. [citováno 2024-11-10]. Výskyt a rozšíření druhů živočichů, rostlin a hub na území ČR.
- JABLONSKI D., MUSILOVÁ R. et ZAVADIL V. (2011) – Nález užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v Jihočeském kraji. – Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Přírodní vědy, 51: 166–169.
- KRÁSA A. (2018): Nová lokalita užovky stromové v Povltaví. – Herpetologické informace, 15–16: 19.
- MIKÁTOVÁ B. et JEŘÁBKOVÁ L. (2023): Atlas rozšíření plazů České republiky. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky.
- MORAVEC J. (2007): Obojživelníci a plazi Pelhřimovska. – Acta Rer. Natural., 3: 37–46.
- MORAVEC J. (2019): Obojživelníci a plazi České republiky. Academia.
- MRLÍK V. (2013): Překvapivý nález užovky stromové (*Zamenis longissimus*) na Vysočině. – Herpetologické informace, 12: 12–14.
- MRLÍK V. (2014): Obratlovci vybraných rašelinných a podmáčených stanovišť v centrální části Českomoravské vrchoviny. – Ms. [depon. in: Pobočka České společnosti ornitologické na Vysočině, 1–128], dostupné na www.prirodavysociny.cz/pdf/ObratlovciRaselinist2014.pdf.
- MRLÍK V. et VLAŠÍN M. (2014): Nové lokality užovky stromové na Moravě. – Veronica, 4/2014: 42–43.
- PAPEŽÍK P., SOUKUPOVÁ L. et VESELÝ M. (2016): Ekologie a velikost populace užovky stromové (*Zamenis longissimus* Laurenti, 1768) v katastru Sidonie (Vlářský průsmyk, CHKO Bílé Karpaty). – Acta Carpathica Occidentalis, 7: 86–100.
- QUITT E. (1971): Klimatické oblasti Československa. – Studia geographica, 16: 1–73.
- VĚTROVCOVÁ J., MUSILOVÁ R., ZAVADIL V., MIKÁTOVÁ B., VLAŠÍN M. et ŠKORPÍK M. (2010): Záchraný program užovky stromové v České republice. – Ochrana přírody, 1/2010: 12–17.
- ZAVADIL V. et MUSILOVÁ R. (2015): Nové nálezy užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v Karlovarském kraji. – Sborník muzea Karlovarského kraje, 23/2015: 287–295.